

ROMSKÁ ETNICKÁ MENŠINA A TRH PRÁCE: MAPOVÁNÍ NEDOSTATKŮ A NÁROČNÝCH BARIÉR

"Romové nepracují a nebudou pracovat" je možná nejrozšířenější stereotyp vyskytující se v osobních rozhovorech mezi lidmi z různých regionů a různých společenských vrstev. To, co si lidé, kteří často poskytují kategorická prohlášení neuvědomují, je, že na trhu práce je široce rozšířená diskriminace a předsudky. Někdy dokonce chybí základní autobusové spojení, kterým by se dalo dostat ze segregované osady do blízkého města. Co je opravdu běžné, je zvyšování odcizení, které vede často k rezignaci. Nicméně existuje zde také významný podíl Romů, kteří hledají pracovní příležitosti a těží ze soustředěného úsilí různých zúčastněných stran, které čelí překážkám a otevírají prostor pro začleňování.

Bariéry na trhu práce mohou mít **reálné důvody** - tj. celkový hospodářský a sociální rozvoj, samotný pracovní trh / nedostatek pracovních míst, regionální rozdíly, poptávka po dostupných vzdělávacích systémech, posun od výroby a průmyslu k ekonomice služeb, snižování sociálních výdajů státu a menší počet veřejných pracovních míst a příležitostí. Při definování klíčových úkolů, kterým čelí instituce a veřejné služby při podpoře aktivace trhu práce pro Romy, je zapotřebí začít s jejich zapojením a se zaměřením na jejich odpovědnost a výkonnost.

Složitějším problémem se složitějším řešením jsou **nehmotné překážky** - tj. rozdílné zacházení s Romy v institucích a úřadech, nevědomost nebo v nejhorších případech šikanování a tendence je vyloučit ze systému a v neposlední řadě "měkká" diskriminační praxe mezi zaměstnavateli a zaměstnanci často vedou k vyloučení. Stereotypy a negativní postoje vůči marginalizovaným skupinám jsou v populaci široce rozšířené. Nejčastějším důvodem diskriminace je z 56% etnický původ (Eurobarometr 2016).¹

Mapování nedostatků a systémové řešení bariér bylo jedním z významných faktorů při navržení a zahájení aktivit v rámci Programu nadnárodní spolupráce INTERREG DANUBE 2014 – 2020: *Změna jednání, změna přístupů: Romové jako zdroj lidského kapitálu (RARE)*. **Mapa nedostatků**, která byla zpracována v rámci projektu, se zaměřila na hlavní problémy, jimž instituce a veřejné služby čelí při podpoře aktivace trhu práce pro Romy a při mapování procedurálních a institucionálních nedostatků.²

Shromážděné podněty a informace o výkonnosti a zkušenostech nejdůležitějších aktérů poukazují na různé rozměry a působení různých faktorů, které hrají negativní a / nebo pozitivní roli. Jak je znázorněno níže na schématu, konkrétní situace konkrétních osob závisí na mnoha strukturálních překážkách a faktorech a je vždy zakotvena v místní sociální praxi. Výsledky průzkumu veřejného institucionálního systému o pravidlech, akcích, postojích, diskriminaci a obecné politice zaměstnanosti Romů poukazují na mnoho shodných prvků mezi dunajskými zeměmi, které se projektu RARE účastní.

¹ Další byly se 46 % zdravotní postižení, sexuální orientace také 46 % a diskriminace z důvodu pohlaví 45 %.

² Mapa nedostatků potvrzuje oblasti intervencí v partnerských zemích projektu, rozkrývá vnitřní logiku organizací poskytovatelů služeb, chybějící propojení v oblasti spolupráce, nedostatečné služby, duplicity a navrhuje další podmínky pro zásahy. Podrobnější informace o každé ze zemí zapojených do projektu naleznete na vývojových diagramech jednotlivých zemí na adrese www.interreg-danube.eu/rare).

Každý uchazeč o zaměstnání ze znevýhodněného prostředí přichází do více či méně těsných kontaktů a vztahů s různými institucemi a veřejnými službami. Mohou mít pozitivní, neutrální nebo negativní vliv na tuto konkrétní osobu a její život. Nejdůležitějším je obecný rámec politiky, projektů a tlaků ze strany státu. Přesto v sociální realitě můžeme zaznamenat, že mnoho dobře myšlených kroků selhává kvůli špatnému přístupu, nebo dokonce nepřátelství mezi klíčovými aktéry na místní úrovni.

Významnými zainteresovanými stranami z této perspektivy jsou mezinárodní / evropské instituce, správa státu a trhu práce, obce, úřad práce, politické strany, vymahači dluhů, zaměstnavatelé, mezinárodní / národní dárci, nevládní aktéři / NNO a místní sdružení. Pro každou ze zúčastněných stran popisujeme jejich roli při podpoře / prevenci začleňování Romů na trh práce (klíčové výzvy), zatímco v druhé části uvádíme, co by mělo být uděláno nebo změněno za účelem lepších výkonů a výsledků (oblasti zásahů).

Výzvy a oblasti zásahů

Důraz na lidská práva a sociální spravedlnost spolu s podporou aktivní politiky trhu práce a vzdělávací politiky nepochybně vytváří odpovídající prostředí. Důležitým problémem je správná implementace. Politika soudržnosti a předvstupní politika EU se postupně více a cíleněji zaměřuje na Romy. Správnou cestou je lepší zaměření zásahů z ESIF a podpora určitých pozitivních kroků využívajících fondů EU a zaměřujících se na Romskou populaci (např. Romové jako tzv. horizontální priorita).

V roce 2011 Evropská komise přijala usnesení, které prosazuje vypracování národních strategií pro integraci Romů a podrobně popisuje konkrétní kroky a opatření, která mají být přijata (usnesení o Rámci EU pro národní strategie integrace Romů do roku 2020).

Když se na problém podíváme z regionálního hlediska, jednotlivé státy vyhlásily své závazky k zaměstnávání a začleňování Romů. Hodnotící zpráva EK z roku 2013 (kroky směřující k provádění národních strategií pro integraci Romů) se zaměřila konkrétně na strukturální předpoklady nezbytné pro každou zemi. Ve skutečnosti však vidíme jen omezený pokrok v koordinované sociální, ekonomické a environmentální politice zaměřené na vytváření pracovních míst a sociální začleňování. V rámci dialogu Evropa 2020 Evropská komise zdůrazňuje, že je nutné vynaložit větší úsilí k dosažení odpovídajícího začlenění Romů do tohoto koordinovaného rámce.

Problémem je, že tyto pozitivní tlaky jsou současně spojeny s přechodem trhu práce směrem k automatizaci a IT technologiím, což vede k rychle se snižující poptávce zejména v případě méně kvalifikované pracovní síly. Existuje také velmi rozdílná poptávka po nových zaměstnancích mezi jednotlivými zeměmi, a dokonce i mezi regiony v rámci jednotlivých zemí. Tzv. "Romský problém" nelze řešit odděleně od širšího sociálního a ekonomického rozvoje. Globálně i lokálně vidíme rychlé změny, které je třeba řešit pomocí průkazných a fungujících přístupů a pravidel.

Regionální průzkum poukazuje na důležité postavení obcí, které v důsledku provádějí větší část obecného rámce. Potřebují však větší podporu a pobídky. Pokud je vedení města nebo obce proaktivní, můžeme zaznamenat spíše progresivní přístupy. Můžeme však zaznamenat i opačné situace a jsou zdokumentovány případy, kdy předpojatý a/nebo pasivní přístup k rozvojovým iniciativám prakticky blokuje místní iniciativy a brání dalšímu

vývoji. Stát, nevládní aktér, média a veřejnost musí podporovat obce, sdílet získané zkušenosti a podporovat osvědčené postupy.

Někdy je sociální začlenění o komplikovanějších investicích do dopravní nebo vodohospodářské infrastruktury. V některých případech se jedná o problém mikro-managementu. V praxi se paradoxně ukazuje, že jednou z největších překážek legální zaměstnanosti Romů je rozsáhlá zadluženost a síla vymahačů dluhů a jedinou cestou je navrhnout spolupráci s vymahači dluhů ve prospěch zadlužených Romů.

Proromský přístup není všeobecně populární mezi většinovou populací a předsudky / stereotypy jsou aktivně šířeny prostřednictvím tradičních médií a nových sociálních médií. Dokonce i tradiční strany se uchylují k populistickým prostředkům "pevné ruky" vyjádřené ve volání po penalizaci a ukáznění chudých vrstev a zvláště Romů. Pouze prostřednictvím příkladů a sdílení osvědčených postupů lze docílit změny.

Existuje mnoho dalších potenciálních oblastí možných zlepšení, od podpory přechodu znevýhodněných uchazečů o zaměstnání z registru uchazečů o zaměstnání na trh práce pomocí aktivních opatření na trhu práce a projektů a programů určených na podporu růstu zaměstnanosti; podpora, vytváření a udržování pracovních míst v sociálních podnicích založených obcí v souladu se zákonem o službách zaměstnanosti; podpora zaměstnanosti prostřednictvím specializovaných agentur (např. agentur dočasného zaměstnávání nebo zprostředkovatelských agentur) na podporu, vytváření a udržování mimosezónních (trvalých) pracovních míst v zemědělství nebo lesnictví.

Začít by se mělo řešením předsudků / stereotypů zaměřených na romskou etnickou menšinu. Ty jsou rozšířeny a přirozeně prezentovány ve školách, úřadech práce, obcích a ve všech ostatních souvisejících oblastech.

Prioritou je konkrétně oslovení zaměstnavatelů, zprostředkovatelů mezi firmami a zaměstnanci. Zvláště větší zaměstnavatelé, kteří chtějí pro Romy otevřít své pracovní pozice, by měli podporovat mediátory na straně nevládních organizací, které pracují s romskými komunitami a napomohli by překonat bariéry, jimž Romové čelí v praktickém životě při hledání zaměstnání.

Romové mají často nepostačující osobní dovednosti nezbytné pro úspěšné absolvování pracovního pohovoru, chybějící nebo po formální stránce nedostatečné životopisy (např. chybějící vzdělání a ověřené pracovní zkušenosti), které jsou jim překážkou v soutěži o získání zaměstnání. Mnoho Romů je ve skutečnosti kvalifikovaných a zkušených, někdy s praxí ze zahraničí, ale je nutné umožnit jim představit se alternativním způsobem.

Jak dál?

Jinak řečeno, co může / mohlo by být provedeno pro zlepšování současné situace? Poskytovatelé služeb mají v rámci své instituce obvykle nějakou vnitřní logiku, což může mít významný vliv na fungování těchto institucí i na jejich klienty. Zároveň se často vyskytují významné institucionální překážky vedoucí k chybám a nedostatkům v poskytování služeb.

Důležitou roli při řešení problému nezaměstnanosti Romů mají instituce a veřejné služby. Zde se zaměříme především na národní a obecní úroveň a nevládní organizace.

Rozmanitost je základní hodnotou Evropské unie. Obce, firmy a organizace, které uznávají a využívají rozmanitost jako rozvojovou nebo obchodní strategii tak, že dávají lidem na první

místo, bez ohledu na pohlaví, rasu, věk, náboženství, sexuální orientaci nebo tělesné postižení, mají z dlouhodobého hlediska strategickou výhodu. Diskriminace znevýhodněných skupin a konkrétně Romů přispívá k prohlubování nerovnosti a marginalizaci a šíření problémů namísto jejich řešení.

Schéma: Strukturální faktory vedoucí k současné situaci a postavení Romské menšiny na pracovním trhu.

